

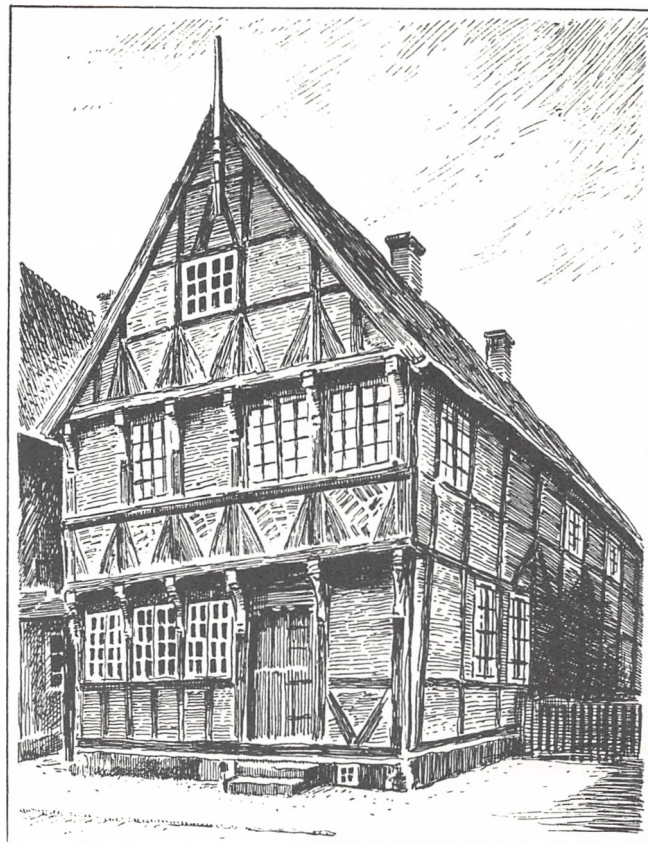
Koldingbogen

ÅRSTAL:	1972
FORFATTER:	Axel Andersen
TITEL:	Tre Koldingportrætter
KORT RESUME:	P. Martin Møller, I.O. Brandorff og P. Eliassen

Skomagermester
P. Martin Møller

Kæmner
I. O. Brandorff

Redaktør
P. Eliassen

Tre Koldingportrætter

Hvad nutiden vil vide om tidligere tiders Kolding, må den søge i gamle skrifter og historiebøger og i museets righoldige samlinger. Og der findes virkelig et ganske fantastisk stort materiale af byhistorisk art – skabt af en lille håndfuld mænd, som har anvendt det meste af deres liv på at forske fortidens årtusindgamle spor og knytte en forbindelse mellem det levende, virksomme samfund af i dag og de første mennesker, der for mere end 5000 år siden levede på de skovklædte bakker ved Kolding fjord.

Jylland var på den tid een sammenhængende egeskov fra roden i syd til Skagens gren i nord, og de få spredte stammer havde hverken kræfter eller redskaber til at kunne gå i gang med at rydde sig bopladser. Men hist og her var der stammer, som slog sig ned ved åbredder eller fjorde, hvor kvinderne kunne sætte net og fange fisk og muslinger, mens mændene gik på storvildtjagt i de dybe skove.

I en bog om Kolding og byens erhvervsliv, udgivet under krigen, fortæller J. Baggesen-Schmidt om oprindelsen til Kolding bl. a.: En sådan stamme slog sig ned ved Kolding fjord – og blev der, for der var godt at være. Skovene gav rigeligt med bær og

Redaktør P. Eliassen

frugter til sultne munde og de gav ved til flammende bål. Og skovene gav skind til telte og klæder og knogler og hjortetak til våben og redskaber. Fjorden var rig på fisk og fuglevildt, og enge og holme på dun og fugleæg. Her blev den strejfende jæger en bosat mand, og de første hytter rejstes, klintet op af ler og vidjer. Hvor nu Kolding er bygget.

Slægt fulgte slægt, og knogler og skaller hobede sig op og aflejredes på stedet i tykke lag – skårede lerkar, våben og redskaber, alt dækkedes af jord og lå gemt til årtusinder, mens egeskoven langsomt blev kvalt af den fremstormende, sejrende bøg. Men senere måtte bøgen vige, og skovene blev til marker og agre, og disse igen til købstadgrunde, hvor middelalderens Kolding med dens krogede stræder med tiden forvandlede til det moderne Kolding, vi kender i dag.

En gang omkring 1900 blev det nødvendigt at uddybe sejlrenden ind til Kolding havn. Slam og dynd sugedes op fra dybet og spredtes over engdragene, som skulle fyldes op til havnekaj, og fyldet var hovedsagelig de gamle »køkkenmøddinger«, som indeholdt et tusindtal af skaller, potteskår og primitive våben og redskaber af flint og

hjørtetak. Alt dette var sandsynligvis blevet gemt under havnekajens brolægning, om ikke de rette folk havde været på stedet og havde reddet, hvad reddes kunne. De rette folk var i dette tilfælde kæmner Brandorff og skomager Møller, som i uger og måneder gik derude og fandt oldsagerne frem af ælter. I de følgende år ordnede de samlingen i museet på Koldinghus sammen med bankbogholder Jørgensen, købmand Warming, fotograf Hoffgaard, bogholder Borch og latinskoleelev E. Brandorff.

Et langt liv igennem virkede de to arkæologer utrætteligt og uegennyttigt som videnskabens tro tjenere. Den store, svære Brandorff, altid på færde, når der blev gravet ud til kloaker og byggegrunde, og den lille, tørre skomager Møller – »gamle Møller«, som han almindeligvis kaldtes – hvis krogede ryg man om natten kunne se bøjet over sine bøger i den lille stue i Helligkorsgade. Foruden disse to mænd skal nævnes en tredje, nemlig redaktør Eliassen, som tog sig af den historiske del af stoffet og gennempløjede alle tilgængelige skriftlige kilder.

Rektor Georg Bruun, som ligeledes har ydet meget interessante og vægtige bidrag til Kolding bys historie, skriver om J. O. Brandorff i en hyldestartikel bl. a.:

»Fra begyndelsen af firserne, da han blev klar over, at en sammenstilling af optegnelser om jordbundsforholdene måtte kunne afgive et grundlag for forståelse af Koldingegnens opbygning, tog han sig for at optegne alt, hvad han fik oplyst om borer, udgravninger, pæleramninger til fundamenter m. m. Arbejdet, der til en begyndelse var famlende og usikkert, vandt efterhånden støtte hos folk, der havde med jordarbejder at gøre, ligesom hans henvendelse til autoriteterne blev mødt med velvilje og forståelse. Han var i 1890 medstifter af »Det historiske antikvariske selskab for Kolding og omegn«, og det var efter hans forslag, selskabets bestyrelse i 1890 ansøgte om og fik tilladelse til at hensætte sine genstande i slottets brevkammer (kælderen under slotskapellet), den første svage begyndelse til museet på Koldinghus. I 1930 blev han æresmedlem af foreningen.

Der gik omtrent tyve år, før Brandorffs grundundersøgelser havde fremskaffet et materiale, der var tilstrækkeligt omfattende til deraf at drage vidtrækkende slutninger. I årene 1927–29 fremkom på grundlag af dette materiale tre afhandlinger, som tilsammen gav et helt nyt billede af Koldings udviklingshistorie, nemlig »Grundundersøgelser i Kolding« af I. O. Brandorff og Sigurd Hansen, Brandorffs »Kolding i oldtiden« og museumsdirektør Hugo Matthiessens »Det middelalderlige Kolding« – væsentligt på grundlag af Brandorffs undersøgelser.

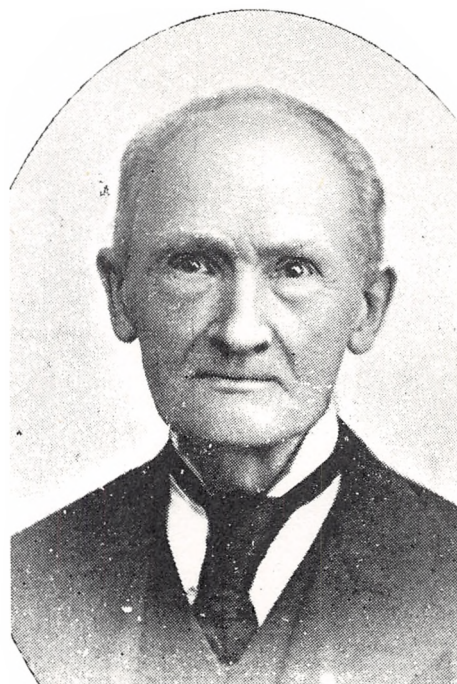
Det er Brandorffs store indsats i Koldings historie, at han ved sine jordbundsundersøgelser har skabt et bevismateriale, som

Kæmner I O Brandorf

giver et nyt og mere pålideligt billede af byens oprindelse og udvikling end hidtil. Et billede, der, som Hugo Matthiessen siger, »er i besiddelse af større dybde og mere levende linjer«.

Også skomager Peter Martin Møller har fået et værdigt eftermæle. Det er forfatteren Otto Wang, som i sin bog om Kolding ved år 1900 giver følgende portræt af Møller: »Når der tales om gamle Møller, må det naturligvis straks forstås at det er den lille, ældgamle mandsling, der i en uendelig lang årrække ejede og boede i det gamle hus, Helligkorsgade 18. Skomager var han af

Skomager P. Martin Møller

profession, men hvem husker ham nogen-sinde forsåle støvler? Han var i den sidste halvdel af sit meget lange liv – skønt uakademisk – videnskabsmand, arkæolog. Hans viden inden for et lille og meget begrænset felt var stor. Det var Kolding – ikke gamle dage – men oldtid, der var hans speciale. En stor del af Koldinghusmuseets oldsager er gået gennem hans krogede fingre. Først i halvfemserne var han på sporet efter en mængde ting, der alle havnede på museet. Han var inden for sin begrænsning en meget, meget belæst mand. Hele Nordens oldtid var ham bekendt gennem den samlede skandinaviske litteratur gennem mere end et århundrede. I en lang årrække var gamle Møller nær knyttet til den mangeårige direktør for Nationalmuseet, arkæologen Sophus Müller, hvis værk »Vor oldtid« var banebrydende på sit område. Den gamle, bidske og meget åndsaristokratiske herre, der var en oplagt hader af al diletantisme, satte stor pris på gamle Møller. Højt op i årene fik han overrakt nøglerne til Nationalmuseet, en gunstbevisning, der glædede ham meget.

Jo, det var ikke nogen almindelig skomager. Personlig var han en såre beskeden mand, men så man ham lidt bag facaden, opdagede man, at også han på sin vis var åndsaristokrat. Det var ikke ret mange mennesker, han brød sig om at tale med. Han levede et indre liv, optaget af forskninger og studier, langt borte fra den øvrige menneskehed og dagen og vejen. Nu'et interesserede ham ikke, aviser læste han næsten aldrig, ud gik han kun sjældent. I sit gamle hus med den store plads beboede han sammen med en niece kun to små rum – resten stod ubenyttet hen.

Sene nattevandrere, der kom forbi, så ham i de små timer sidde ensom og ene bag de små, gardinløse vinduer, omgivet af et virvar af bøger. Petroleumslampen i loftet lyste ned over bordet, ved hvilket han sad fordybet i læsning, det lille hvide hoved støttet af de krogede fingre. Han var langt borte i tid og rum. Ukendt af og overset af de fleste i det daværende Kolding døde han. Såvidt huskes, var vor store byhistoriker, P. Eliassen, den eneste, der hyldede ham. Men i det lærde oldskriftsselskab i København fik en smuk mindetale.

En lille mand var død – en stor og klog mand var død.«

Og i sine små rids af by og borgere omkring århundredskiftet fortæller Otto Wang så om redaktør P. Eliassen:

»Eliassen var for vor by en så betydelig mand, at det virker mærkeligt, at der så mange år efter hans død ikke findes ret meget, der minder om ham. Ingen nærrede vel større interesse for Kolding, end han gjorde – og ingen har gjort en større indsats for Kolding by end han – og den kostede ham i det store og hele både store økonomiske ofre og bekymrede, vågne nætter. Han var en stor idealist – det er i

almindelighed folk, der bliver set over hovedet. Jeg vil ikke påstå, Eliassen blev det, men han nød i levende live meget lidt anerkendelse for sit arbejde, ikke alene for sit store værk »Koldingbogen«, men også for sine mange andre historiske arbejder. I over 15 år var det arbejdet på »Koldingbogen«, der var hans virkelige daglige virke. Minutiøs er den historiske nøjagtighed i dette store værk, et vederhæftigt, videnskabeligt værk, skabt af en ikke-akademiker, i sig selv en stor sjældenhed. Udgivelsen var besværlig og risikabel. Intet forlag ville naturligvis bekoste udsendelsen. Eliassen måtte selv tage risikoen, og den var ikke lille, mere vovelig end han selv havde tænkt sig. Interessen for værket var i Kolding meget ringe – selv byrådet forholdt sig meget reserveret og tilbageholdende. Eliassen havde megen modvind, mødte kun modvilje og kolde skuldre. Abonnenterne kom i meget ringe antal, og Eliassens konto hos bogtrykkeren svulmede. Til slut endte det med, at Eliassen solgte det ret store restoplæg til reduceret pris for at kunne klare sine forpligtelser. Det var et stort tab for ham og altså hans »udbytte« for en halv menneskealders arbejde. Få år efter var værket udsolgt. Det fik den fineste anerkendelse af dem, der kunne goutere dets historiske nøjagtighed og levende fremstilling. På Nationalmuseet vakte det stor opmærksomhed, videnskabsmænd skrev be-

Bramdrup kirke

gejstrede anmeldelser – der var skabt et kildeskrift, som ville have blivende værdi langt frem i tiden. Forfatteren sad tilbage med sine økonomiske tab. I dag er værket en af de store sjældenheder, eftersøgt af antikvariater.

I en snæver kreds var Eliassens ry som historiker stadig stort. I 1911 blev han redaktør af »Vejle amts årbøger«, et arbejde, der tog meget af hans tid, og som yderligere udvidede hans lokal-historiske udsyn. Da det store vidunder, radioen, dukkede op omkring ved 1922, var Eliassen en af de første i Danmark, der satte en antenne op. Før der var nogen, der drømte om den danske statsradiofoni, havde Eliassen stemmen fra Eiffeltårnet inde i sin stue og musik fra Berlin og London. De fleste rystede på hovedet af dette fantastiske legetøj, men Eliassen så straks som en af de første herhjemme radiofonien store, verdensomspændende betydning. På dette område var han og redaktør Harald Schrøder pionerer.

Der var noget tilknapnet ved P. Eliassen i hans sidste år, men han skrev stadig meget i den lokale presse, gedigne, altid vel gennemarbejdede artikler, men et »kendt« ansigt nåede han næppe at blive – satte iøvrigt heller ikke pris på at blive det. Først efter hans død blev han »anerkendt« og gjort til den store mand, han egentlig altid havde været.

matas

KEMIKALIER - DROGER
MEDICINALVARER
SYGE- OG
BARNEPLEJEARTIKLER
PARFUMERI
TOILETARTIKLER

CAND. PHARM.

B. Aagaards materialhandel

Teknisk materialhandel

INDEHAVER: BENT ULDALL STEINFATH

Grundlagt 1870

Torvegade 5 . Kolding

Telefon 52 69 00

matas

PLANTEBESKYTTELSE
INSEKTBEKÆMPELSE
ESSENER
ALT TIL ØL- OG
VINFREMSTILLING